

Dr. A. Jakubčionis

Recenzija Stasio Knezio darbo išvadoms “Nusikalstama okupacinės politikos sistema – karinių struktūrų vaidmuo ir kolaboravimas su jomis”

Autorius pateiktas išvadas suskirstė į keliolika dalių. Tam tikru įvadu tarnauja supažindinimas su Lietuvos kariuomene ir jos padėtimi iki sovietinės okupacijos. Be to, trumpai aptariamos ir sovietinės įgulos, buvusios Lietuvoje ir papildomo jos kontingento įvedimas 1940 m. birželio 15 d. Nuo teksto pradžios darbas pasižymi lakoniškais teiginiais, bei motyvuotu, remiantis faktais, jų pagrindimu. Metodiniu aspektu, kai tekste yra aptarti dokumentai, esantys prieduose ar duotos nuorodos į juos, išvados yra tinkamai paruoštos.

Išvados pradedamos nuo teiginio apie Lietuvos kariuomenės neutralizavimą, kuris pagrindžiamas :1) karininkų, nepatikimų naujam režimui, išsiuntimu į atsargą; 2) vadų pakeitimu;3) politinės kontrolės įvedimu ir 4) laipsnišką vadovavimo perdavimą į sovietinių karininkų rankas. Visi teiginiai patvirtinti skaičiais bei dokumentais. Kito skyrelio naujumas pasireiškia tuo, kad S. Knezys vienas pirmųjų ėmėsi analizuoti sovietų vykdytą valią prieš karių įsitikinimus, karininkų privertimu pasirašyti po peratestavimo aktu, kuriame buvo pasižadėjimas naujam režimui.

Sekančiame skyrelyje autorius remdamasis šaltiniais, detalizuoja Lietuvos kariuomenės inkorporavimą į Raudonąją armiją. Paraleliai atskleidžiamas kariuomenės likvidavimas, likvidacinės komisijos darbas, kariuomenės turto dalybos. Svarbu ir tai, kad nurodoma, jog Lietuvos kariuomenė kaip minimum neteko turto 240 mln. tuometinių litų sumai. Taigi, Lietuvos kariuomenės prievartinis reformavimas, inkorporavimas ir likvidavimas sąlyginai sudaro pirmąją išvadų dalį. Antroje autorius atskleidžia represinių struktūrų veiklą 29 – amė šaulių teritoriniame korpuse. Chronogiškai nuosekliai parodomas NKVD Ypatingojo skyriaus įkūrimas, jo darbuotojai, nusakomi tikslai. Aptariamas agentūrinis tinklo formavimas, agentūros tautinė sudėtis, korpuso vadovybė, įtartinų asmenų sąrašo sudarymas. Vertingas poskyris, kuriame atskleidžiamas karo tribunolo, karo prokuratūros ir Ypatingojo pasitarimo darbai. Autorius patikslina ir pateikia naujesnius duomenis apie represuotųjų skaičių iki 1941 m. birželio ir birželio suėmimus bei tolenį karininkų likimą. Pabaigoje parodomas karių siekis išsiskirstyti namo, likti Lietuvoje kilus karui.

Išvadų gale pateiktas jų reziumė yra labai vykęs ir darbui suteikia konkretumą, aiškumą, gilesnę struktūrą bei padeda geriau suvokti išdėstytą medžiagą.

Autorius pateikia išsamų literatūros sąrašą.

Dokumentai yra pateikti 53 prieduose. Kiekvienas juose esantis šaltinis atspindi esminius Lietuvos kariuomenės naikinimo faktus, sovietinės sistemos įdiegimo esmę. Priedai “surišti” su tekstu ir tai padidina jų vertę. Be to, jie pailiustruoja tekstą ir gali tarnauti kaip savarankiška medžiaga studijuojant ar susipažįstant su Lietuvos kariuomenės likimu. Itin naudingi paskutiniai priedai, kuriuose yra pateikti 1996 m. Lietuvos KAM padaryti apskaičiavimai apie kariuomenės nuostolius patirtus 1940 metais.

S. Knezio pateiktos išvados visiškai atitinka reikalavimus ir yra vertinga studija. Manychiau jas būtų galima skelbti kaip leidinį.